

אבא קובנר - תה קפה וברנדי

אלישע פורת

בכרך האחרון של כל שירי אבא קובנר, כרך "מן העיזבון", שיצא לאחרונה במוסד ביאליק, מצפות לקורא ולמעייין הפתעות לא מעטות. אחת מהן היא שיר ללא כותרת, שיר ניסיוני, שיר צורני. עורכי הכרך, פרופ' דן מירון ופרופ' רחל פרנקל-מדן כינסו את השיר עם שירים דומים לו, במדור מיוחד בכרך, בשם: "שירוגרף, התחלות, ליריקה גרפית כתובה במכונת כתיבה הרמס 3000". את הכותרת הזו נתן אבא קובנר עצמו.

הרומן המתמשך של אבא קובנר עם שירה צורנית מוכר לכל מי שעייך בכרכי כל שיריו. הוא היה צייר בנשמתו ואמן עיצוב, שחיפש כל שנות יצירתו דרכי שילוב בין הצורה לטכסט. כך למשל כתב שירי גביע, שירי כוסות, ושירים ערוכים בצורות נוספות. אבל מה שפרסם בכרכי שירתו, מסתבר, היה רק חלק קטן ומתון מניסויים מפליגים שעשה בשירה צורנית. בכרך זה, השישי לכרכי כל שיריו, ניתנת לנו אפשרות להציץ פעם נוספת למעבדתו של המשורר.

בעמ' 148 נדפס שיר קצר וקטוע, מלווה בשרטוטי סרגל. השיר השבור מביא עדות שמיעה וראייה מערב אחד בקפה "כסית". ערב שבו המשורר מצטט ונזכר משחזר ומחקה את מנהגי ההסבה של חבורת המשוררים, החבורה שאבא קובנר נספח אליה מיד עם הגיעו ארצה, בשנת 1946. חבורת משוררים תל אביבית, שרובה היה שייך קודם לחבורת יחדו ו"טורים", שהמאסטרו, אברהם שלונסקי עמד אז בראשה. זוהי עדות יוצאת דופן ביצירתו השירית של קובנר. הוא אמנם הקדיש שירים ליוכבד בת מרים, ואף הזכיר אותה בשמה בשיריו, אך לא ראיתי ביניהם שיר שמביא עדות משתייתה של החבורה כולה.

הנה השיר. הוא מובא כאן בצורה רצופה לטובת הקליטה בקריאה הראשונה:

ערב טוב, אותו ערב טוב, הפוך

פעמיים הפוך, בבקשה.

יְחִיאֵל וְלֵאָה כְּבֵר פֶּה:

כל אחד ממתין לאחר. נָתַן יִקַּח בְּרַנְדֵי כְּפֹל. "בשבילי תה" (זוּסְמָן
בחיוך)

"אם אפשר בלי סֶפֶר" ... קונס! אם אבין

מה טעמו של תה בלי

אֲלִיעֵז כְּרַגִּיל מֵאַחַר, פֶּן יבוא כשיתפכח;

הַמָּאָסְטְרוֹ בְּזִמְן הָאַחֲרוֹן מֵאַהֲב

בתיאטרון הילדים –

"נָתַן! בֵּת-מְרִים רוֹצֵה לְהַגִּיד לוֹ מִשְׁהוֹ

דחוף", בידו האחת לופת חֶצְקֵל את שפופרת הטלפון,

בשניה את כרסו.

פְּסִית עוֹד פֶּתוּחָה, עֶרֶב טוֹב, עֶרֶב טוֹב, יְדִידֵי

פוחתים והולכים:

דיזנגוף 46 לא עונה, בחציה, באור הכחל

הם עוברים לא שבים.

אבא קובנר מעלה בשיר שרטוט מהיר וחפוז של משוררים שותים בקפה כסית. הוא

נוקב בשמם של יחיאל פרלמוטר – אבות ישורון, של לאה גולדברג, נתן אלתרמן

עזרא זוּסְמָן רפאל אליעז ואלכסנדר פן. המאסטרו, שלונסקי כמובן, יוכבד בת-מרים

וחצק'ל-איש-כסית. הוא גם מביא כמה מאפיינים מייחדים, כגון שכרותו של אלכסנדר פן, שתייתו של אלתרמן, ולשונה המוזרה של יוכבד בת-מרים, לשון המיוחדת רק לה, לשון הפנייה אל הזולת בגוף שלישי.

על פי מילות הסיום של השיר, הם עוברים לא שבים, כלומר הלכו לבלי שוב ונסתלקו מחייו, ניתן להניח שזהו ממואר מאוחר. אבל כיון שזוהי התחלה בלבד, קשה לשער לאן היה השיר מתפתח. השיר מעלה מיד על הזיכרון את שיריו של יעקב אורלנד מספר השירים "נתן היה אומר". אבל אורלנד, שנתן אלתרמן מדבר מפיו, נוקט שם בשירי קפה כסית ובתי קפה אחרים, עמדה ביקורתית, עוקצנית, צינית ואפילו סרקסטית. ואינו חושש מלתאר את המשוררים בסביאתם וקיאם.

כתבתי במאמרים קודמים על יחסיו המיוחדים של אבא קובנר עם המשוררים יוכבד בת-מרים ואבות ישורון. על יחסו לאלתרמן ולשלונסקי כתבו אחרים. חשוב לי להזכיר כאן את השקפתי על התערותו בחבורת המשוררים הזו. ועל החשיבות שהוא עצמו ייחס להתערות הזו. אין לי ספק שהתערות הזו, שכללה גם ניסיונות של התערות ב'עיר הלבנה' תל אביב, ניסיונות שלא צלחו אגב, סייעה רבות לקליטתו המהירה בארץ ובעברית של השירה. הוא נטש במהירות את העברית של גימנסית "תרבות" שבא איתה מווילנה, ועשה מאמץ רב לסגל לעצמו את "לשון השירה" הנוהגת של חבורת שלונסקי.

ולמרות השיר החד הדוקר והמכאיב של אורלנד, המביא מפיו של אלתרמן את הסתייגותו הממזרית מ"בעלי העיניים", שישה משוררים ואנשי רוח שנקבו אותו במבטם, ושהוא חשד בהם שהם מגלגלי עיניים, ומבטם אינו אמיתי, ובהם בת-מרים ואבא קובנר, הרי הסתפחותו של קובנר לחבורה, שאלתרמן נכלל בה, הייתה לא רק הכרה באיכות שירתו ובגורלו המיוחד, חייו בגטו, לחימתו ביער, פרשת הנקם העלומה - אלא אפשרה לו להתחיות ממש בתוך השירה העברית החשובה של הזמן ובין משורריה החשובים.